

79

DE KUST:

een Europese uitdaging

EUCC

13987

P

COLOFON

Samenstelling: Dorette Pauptit, Albert Salman, Robert Tekke

Foto's: Albert Salman, Eric Wanders, Conservatoire du Littoral,

Illustraties: Feiko Mintjes

Vormgeving: Annette de Bruijs

Foto omslag: Kustgebied Zuid-West Portugal

Uitgave: **European Union for Coastal Conservation
(EUCC)**

Postbus 11059, 2301 EB Leiden, Nederland

Leiden, november 1991

DE KUST: *Ook uw belang*

De kust en de ontembare zee hebben de mens altijd aangetrokken. Havens, vissersdorpen en steden zijn er het bewijs van. Dichters en componisten lieten zich door de zee inspireren. Toeristen zoeken er ontspanning. Maar ook voor vogels, zeehonden, zeeschildpadden en vele unieke planten is het kustlandschap onmisbaar.

Strand, rotsen en rivierdelta's: door het samenspel van land en zee is een veelheid aan landschappen ontstaan, gekenmerkt door een rijk gevarieerde natuur. Maar de explosieve groei van steden, industrie en toerisme heeft dit kustmilieu de laatste decennia op veel plaatsen ernstig aangetast.

Over het lot van de Amazone of Antarctica maken veel mensen zich zorgen. Dichter bij huis dreigen we echter onze laatste natuurlijke landschappen te vergeten. Want langs Europa's kusten voltrekt zich een geruisloos drama. *Nergens in de wereld is het kustmilieu er zo slecht aan toe als in Europa.* Nog steeds zijn er verrassend waardevolle gebieden, maar de aantasting gaat steeds sneller.

Daarom hebben deskundigen uit ruim 26 landen de *European Union for Coastal Conservation (EUCC)* opgericht. Deze internationale vereniging zet zich in voor duurzaam en verantwoord beheer van de kust en geeft daarover ook advies aan overheden en andere instanties. Met deze brochure wil de EUCC ook u informeren over mogelijkheden om een rijk natuurlijk milieu te helpen beschermen.

DE KUST: *Oneindige variatie*

Een stille baai met een lieflijk wit strand, omzoomd door dichtbegroeide rotsen. Of: een uitgestrekte delta met slikken en schorren. Langs de randen van Europa zijn nog steeds prachtige landschappen te vinden. Elk type heeft zijn bekoringen en herbergt ook zijn eigen unieke flora en fauna.

Rotskusten

Kliffen, fjorden, rotsplateau's of steil uit zee omhoogstekende eilanden: een groot deel van Europa's kust bestaat uit rotsen. De variatie in vorm en steensoort is groot. Van de witte kalkwanden bij Dover en Calais tot het 'blauwe' eiland Capri - elke rotskust heeft zijn eigen karakter. En die variatie weerspiegelt zich in de natuur: van de zeevogelkolonies op de kliffen tot het leven ver onder de waterlijn.

Duinen

Door de dynamiek van zand en water behoren kustduinen tot de meest afwisselende landschappen ter wereld. Voortdurend ontstaan er weer nieuwe stuifduintjes, afgewisseld met bloemrijke valleien en meren, heiden en struikgewas of bossen.

In bijna elke Europese regio zijn er duinen. In een

enkele verspreide rotsbaai, of over grote oppervlakten. Vaak beschermen ze een waddengebied of lagune. Zulke combinaties met natte kustsystemen zijn vaak de rijkste natuurgebieden. Niet voor niets is de Waddenzee - van Noord-Nederland tot Dene-marken - een eldorado voor zeehonden, waadvogels en planten. Maar hetzelfde geldt voor de Coto Doñana bij Sevilla in Spanje, of de Ria Formosa in Zuid-Portugal.

Deltagebieden

Ook rivierdelta's kunnen een complex en afwisselend landschap vormen. In de luwte van de hoofdstromen kunnen duintjes en zandbanken ontstaan. En die bieden weer beschutting aan slikken, schorren, zoutmoerassen en lagunes. Enkele hoogtepunten in Europa zijn de Spaanse Ebro delta, de Donau delta in Roemenië en de Camargue bij de monding van de Rhône.

Estuaria

Door eb en vloed kunnen riviermondingen uitgroeien tot uitgestrekte estuaria, zoals de Westerschelde. In zulke watervlaktes, omzoomd door slikken en schorren, heeft het getij tot kilometers landinwaarts invloed. De verschillen in zoutgehalte

Kustgebied Griekenland

van het water zorgen er voor een grote variatie in levensvormen.

Lagunes

Als een baai of estuarium door dichtslibbing of duinvorming wordt afgesloten van de zee, kan een lagune ontstaan. Vooral de Britse, Franse en Spaanse kust kennen veel van dergelijke kustmeren. Het water varieert er van zout tot vrijwel zoet, en ook omvang en diepte lopen er sterk uiteen. Een schitterend voorbeeld van een lagune die nu deels beschermd wordt, is de Albufera van Valencia in Spanje.

Rotskusten

Duinen

Delta gebieden

Estuaria

Lagunes

DE KUST: *Bruisend van leven*

Het leven langs de kust is een leven van uitersten. Door het getij staan planten en dieren bloot aan grote wisselingen in temperatuur, vocht en zoutgehalte. Voor veel organismen is een halve meter hoogteverschil al de grens tussen leven en dood. Maar ook op het land vlak achter de kust zorgt de inwerking van zon, wind, zand en water voor een rijk mozaïek aan levensgemeenschappen. Meer dan de helft van alle Europese plantesoorten komt voor aan de kust. En vele vinden we zelfs nergens anders.

Dieren

Een hele reeks vogelsoorten broedt alleen op kliffen en rotskusten. Dat geldt niet alleen voor de Jan van Gent, de Papegaaiduiker en de zeldzame Eleonora's Valk. Ook diverse soorten meeuwen, zeekotten, alken en stormvogels hebben rotsen nodig als broedgebied.

De stranden van duinkusten zijn de bakermat van robben, zeehonden, zeeschildpadden en vogels als de Grote Stern. Bredere duinkusten zijn vaak broedgebied voor vele tientallen vogelsoorten, zoals de Tapuit en diverse rietzangers en eenden. Voor veel andere soorten zijn ze pleisterplaats in de trektijd.

Bloem zeeraket

Ook andere kustmilieus hebben hun eigen fauna. Slikken en schorren zijn belangrijk voor vele waadvogels, zoals Scholekster, Kluut en kleine pleviertjes. Lagunes en kustmoerassen herbergen - ook in Europa - grote troepen Pelikanen en Flamingo's. En voor vogels als de Marmereend en de Steltkluit zijn uitgestrekte delta's onmisbaar als broedgebied.

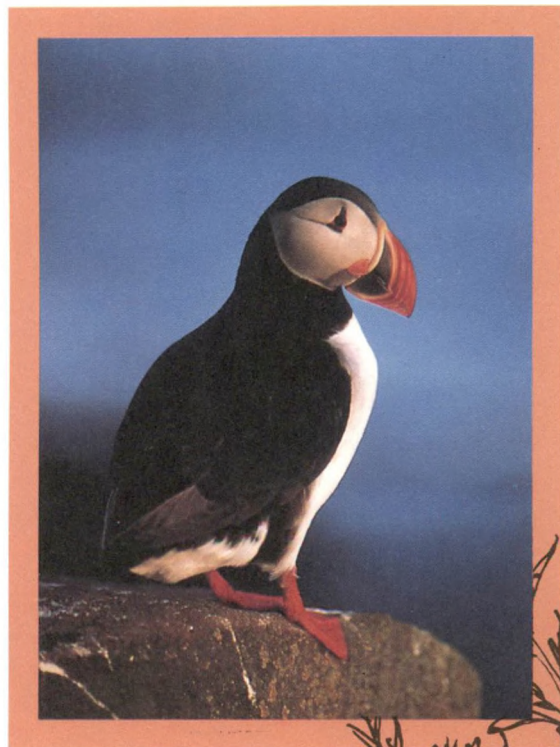
Planten

Tal van plantesoorten komen alleen langs de kust voor. Langs duinkusten zijn dat bijvoorbeeld Helm, Blauwe Zeedistel en Zeewinde en de karakteristieke Duindoorn-struwelen. Op de kwelders vinden we een aparte zoutflora, met unieke soorten als Schorrekruid, Zeekraal en Lamsoor. En op rotskusten groeien tal van mossen, korstmossen en planten, zoals Zeevenkel.

Zeeraket

Engels gras

De Papegaaiduiker, broedvogel van rotskusten.

Schorrekruid

DE KUST: *Ongeremde ontwikkelingen*

De laatste decennia heeft de kust op veel plaatsen een ingrijpende gedaanteverwisseling ondergaan. Kustplaatsen en havens breidden zich sterk uit. Ook landbouw, visserij, industrie en toerisme kregen er vaak onbeperkt de ruimte.

Landbouw, visserij en industrie

Tal van kustgebieden zijn opgeslokt door zeehavens. Overslag- en industrieterreinen brachten lucht- en waterverontreiniging in de wijde omgeving. En nog steeds lozen veel industrieën hun afvalwater ongezuiverd in zee, zodat voedselketens van mariene- en kustorganismen worden vergiftigd.

Toerisme en verstedelijking

De Middellandse Zeekust krijgt jaarlijks 100 miljoen toeristen te verwerken. In het jaar 2030 worden er zelfs 250 miljoen verwacht. Nu al is bijna tweederde van de Europese Middellandse Zee-kusten door het massatoerisme aangetast. Van het eens zo rijke landschap is op die plaatsen weinig meer over. Zullen de nu nog ongerepte natuurgebieden over veertig jaar ook zijn volgebouwd?

Rijke landschappen hebben plaats gemaakt voor eentonige zoutpannen.

*Toerisme en oprukkende steden hebben hele natuurgebieden weggevaagd -
Mar Menor, Spanje.*

*Industrie leidde tot ruimte beslag en
watervervuiling in kustgebieden.*

Helm

DE KUST: *Goede initiatieven*

Al grijpt de aantasting van Europa's kusten nog om zich heen, gelukkig zijn er ook steeds meer voorbeelden van voortvarend optreden. Initiatieven, waarbij men terdege rekening houdt met het kustmilieu.

Aankoop

De Franse *Conservatoire du Littoral* is in 1975 begonnen met een ambitieus aankoopprogramma, waarmee nu al 37.000 hectare natuur langs de kust is veiliggesteld. Dat is ruim 7 procent van de Franse kustlijn. Dit succesvolle programma wordt onverminderd voortgezet.

In Groot-Brittannië heeft de *National Trust*, tal van ongerepte kustgebieden aangekocht, met nu al meer dan 800 km kustlengte.

Beschermde gebieden

In andere landen zijn stukken kust aangewezen als beschermd natuurgebied. Zo vormen delen van de Duitse Waddenzee nu een Nationaal Park. In Nederland hebben alle duinen en een deel van de Waddenzee sinds 1979 officieel de hoofdfunctie 'natuur'. Ook in andere landen kregen sommige kustgebieden speciale bescherming.

Kustwetten

Sommige Europese landen kennen nu een speciale kustwetgeving, die vooral bouwactiviteiten in bepaalde zones aan banden legt. In Denemarken gaat het om grote delen van de kust. In de Zuidoepese landen gelden de beperkingen vaak maar voor een smalle kuststrook. De uitvoering van deze wetten stuit soms nog op grote problemen.

Plaatselijke invloed

Hoe het lot van de kust ook kan afhangen van de lokale politiek, blijkt uit de geschiedenis van het Spaanse natuurgebied Devesa de l'Albufera. Dat verhaal kreeg in 1979 een verrassende wending, toen het gemeentebestuur van Valencia besloot om een bouwplan voor tientallen appartementencomplexen te schrappen. Zelfs de al aangelegde wegen worden afgebroken.

Internationale initiatieven

De Raad van Europa heeft al in 1973 gewezen op de noodzaak van betere bescherming voor de Europese kusten. Internationale samenwerking heeft zich echter vrijwel beperkt tot actie tegen watervervuiling in enkele zeegebieden. Wel zijn er veel

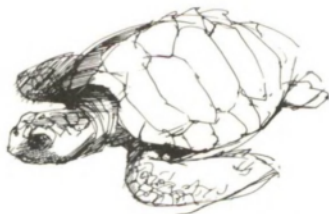
congressen gehouden over het belang van beschermende maatregelen voor kustgebieden, met name op Europees niveau. Nu is het de hoogste tijd voor concrete actie.

DE KUST: *Wat kunt u doen?*

Het is in ieders belang om het natuurlijk kustmilieu duurzaam te beschermen. Niet alleen voor natuur en landschap, ook voor de bevolking van de kustregio's en het toerisme. Want als een bepaald gebied zijn schoonheid verliest, zullen veel toeristen vertrekken naar andere, nog ongeschonden kusten. Maatregelen zijn daarom nodig om de kwaliteit van de kustlandschappen te handhaven, en te voorkomen dat ook nu nog gave kustmilieus onherstelbaar worden beschadigd. Hierbij zouden de volgende uitgangspunten moeten worden gehanteerd:

- 1 *Beheer van de kustzone als één samenhangend geheel*
- 2 *Bescherming van de nog resterende onbebouwde kustlandschappen*
- 3 *Behoud, herstel en ontwikkeling van de ecologische kwaliteit van de kustzone*
- 4 *Verbetering van de milieukwaliteit door regulering van de economische ontwikkelingen*
- 5 *Verstandig gebruik van de natuurlijke hulpbronnen*

Onvermoede samenhang

Het ontstaan van duinen, wadden- en deltagebieden hangt nauw samen met de aanvoer van zand door rivieren, vanuit de zee of vanuit aangrenzende kustgedeelten. Bijna alle duinkusten staan nu bloot aan afkalving. Dat kan komen door kanalisatie en afdamming van rivieren. Hierdoor vermindert de aanvoer van zand naar de zee. Ook betonnen zeeweringen of havenhoofden bevorderen kustafslag, verderop langs de kust. Ze hinderen de aanvoer van nieuw zand voor duinvorming.

Kustverdediging

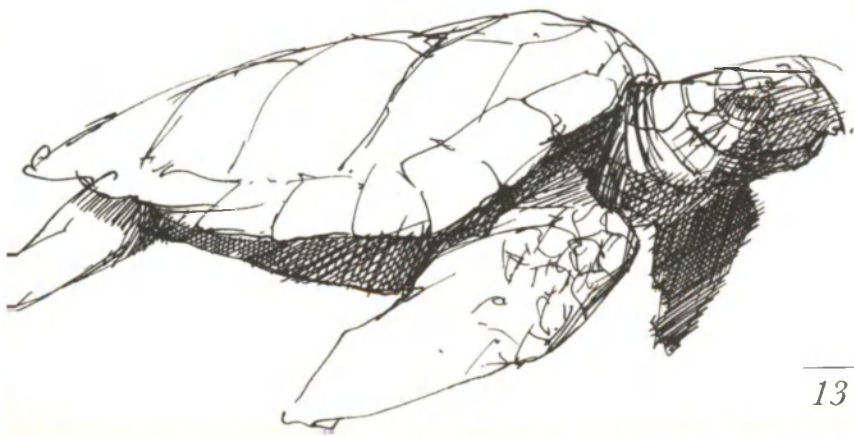
Zandbanken en stranden vormen onafscheidelijke onderdelen van duinsystemen. Wanneer de zee zand afzet, levert het strand zand aan de duinen. In tijden van kustafslag zorgt zand uit de duinen er weer voor dat het strand niet verdwijnt. Als duinen bebouwd of afgegraven worden, kan dat dus betekenen dat het strand op den duur geheel verdwijnt. Kustduinen vormen dan ook een belangrijke natuurlijke bescherming tegen de voorspelde zeespiegelstijging.

Een ecologisch geheel

Vogels, robben, zeehonden en zeeschildpadden

Trekvogels als de Grote Stern kunnen niet zonder ongerepte kusten.

hebben land nodig om eieren te leggen of jongen groot te brengen. Maar voor hun voedsel zijn ze vaak aangewezen op het water. Dat maakt hen extra kwetsbaar. Zowel verstoring op het land als watervervuiling en overbevissing kunnen ernstige gevolgen hebben. De Monniksrob is een voorbeeld. Eens bevolkten tienduizenden van deze dieren de Middellandse Zee. Nu zijn er nog maar 400 over. Overbevissing en het verdwijnen van stille stranden zijn daarvan de oorzaak. Monniksrobben hebben - net als zeeschildpadden en vogelkolonies - dringend bescherming nodig.

Trekvogels

De Europese kust is voor miljoenen trekvogels onmisbaar als voedsel- en rustgebied. Velen van hen komen er bovendien overwinteren. Aantasting van kustgebieden heeft daarom verstrekkende gevolgen op soms duizenden kilometers afstand.

DE KUST: *Wat kunt u doen?*

Het kustmilieu is een netwerk van verbanden en ecologische ketens. Als hier schakels van worden aangetast, kan dat verstreckende gevolgen hebben. Onderzoek vóóraf naar de gevolgen van bepaalde ingrepen, ('milieu-effect-rapportage'), is dan ook heel belangrijk. Maar u kunt ook op meer manieren bijdragen zoals:

Ruimtelijke ordening

Het is verstandig om nu al rekening te houden met toekomstige ontwikkelingen, vooral langs zandige kusten. Als hotels en dergelijke te dicht aan zee worden gebouwd, gaat dat ten koste van natuur en recreatie langs de waterlijn. Door de verwachte zeespiegelstijging kunnen stranden in de toekomst tientallen tot honderden meters smaller worden. Het is dus belangrijk een voldoende brede strook te vrijwaren van bebouwing en te reserveren voor natuur en recreatie.

Planning van natuurbeleid

Het is belangrijk alle natuurwaarden goed te inventariseren en in kaart te brengen. Deze gebieden moeten afdoende wettelijke bescherming krijgen, waarop ook controle wordt uitgeoefend. Aankoop van bedreigde kustgebieden door natuur-

beschermingsorganisaties verdient stimulering. Hiervoor moeten speciale fondsen en subsidie-regelingen worden gecreëerd.

Voor het voortbestaan van bedreigde diersoorten kan het nodig zijn de natuurlijke kwaliteit van bepaalde gebieden te herstellen en verbindingen tussen natuurgebieden te behouden of te creëren.

Waterbeheer

Een goede kwaliteit van rivier- en kustwater is van levensbelang voor het kustmilieu. Riool- en afvalwater dient zoveel mogelijk te worden gezuiverd. Bij het beheer van natuurgebieden moet behoud of herstel van de natuurlijke waterhuishouding centraal staan.

Veel Nederlandse en Vlaamse duingebieden worden gebruikt voor waterwinning of zuivering van rivierwater. Vermindering van deze activiteiten is dringend gewenst. Andere zuiveringsmethoden (diepinfiltratie en rechtstreekse zuivering), liefst achter de duinen, verdienen de voorkeur.

Kleinschalige landbouw

Landbouwkundig gebruik in harmonie met de natuur komt nog altijd voor in de Ierse en Schotse *machairs*. Dit zijn duingebieden met een traditio-

neel en extensief gebruik en een rijke flora. Voor juist die gebieden is kleinschalige landbouw, met traditionele methodes, belangrijk. Gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen betekent het einde van dit fraaie kustmilieu.

Visserij

Vogels en andere dieren zijn afhankelijk van de vis- en schelpdierenstand in kustwateren. Veel van deze wateren zijn bovendien kraamkamer voor vis. Het is belangrijk de visserij in kustwateren daarop af te stemmen. De snelle ontwikkeling van viskwekerijen in kustwater kan een probleem zijn, niet alleen door de aantasting van de waterkwaliteit als gevolg van overbemesting, maar ook door ruimtebeslag. Het is dringend geboden deze kwekerijen te weren uit ecologisch kwetsbare gebieden.

Bossen en golfbanen

Honderdduizenden hectares duingebied zijn veranderd in bosplantages en golfbanen. De van nature afwisselende begroeiing maakte plaats voor uitheemse boomsoorten of eenvormige grasmatten. Daardoor is de natuurlijke waarde aangetast en de waterhuishouding verstoord. Aanbevolen kan worden, bestaande bossen met uitheemse bomen,

zoals bijvoorbeeld dennen en sparren, om te vormen tot natuurlijke begroeiingen. Golfbanen gaan gepaard met zodanige bemesting en onkruidbestrijding, dat ze alleen daarom al niet in natuurgebieden thuis horen.

Toerisme

Door verkeerde planning kunnen bestaande toeristenplaatsen in kwaliteit achteruitgaan. Natuur en landschap worden aangetast en de toerist gaat op zoek naar ongeschonden kusten. Het is voor iedereen belangrijk, bestaande toeristenplaatsen aantrekkelijk te houden en om de kwaliteit van nabijgelegen natuur- en recreatiegebieden te bewaren.

*Flats bij de Albufera
van Valencia:
op tijd een
halt toegeroepen.*

De *European Union for Coastal Conservation* (EUCC, voorheen EUDC) wil het behoud en verstandig gebruik van het Europese kustmilieu bevorderen. De vereniging omvat een netwerk van vele honderden wetenschappelijke deskundigen uit meer dan twintig landen.

Activiteiten

De EUCC ontplooit de volgende activiteiten:

- * Advisering van nationale, regionale en lokale overheden
- * Uitwisseling van informatie en ervaringen tussen de leden
- * Bevordering van onderzoek gericht op kustbeheer en natuurbehoud
- * Verspreiding van informatie en het uitgeven van publikaties
- * Organisatie van congressen, bijeenkomsten en excursies.

Lidmaatschap

De leden van de EUCC zijn georganiseerd in nationale afdelingen, die elk een vertegenwoordiger hebben in de Raad van de vereniging. Leden kunnen deelnemen aan congressen en andere activiteiten en ontvangen het tijdschrift 'Coast-

line' en andere uitgaven over de Europese kust. Particulieren en organisaties kunnen zich als lid aanmelden bij het EUCC-Secretariaat. Postbus 11059, 2301 EB Leiden, tel: 071-122900.

De EUCC in Nederland en België

Al jarenlang leveren natuur- en milieu-organisaties een belangrijke bijdrage aan de bescherming van ons kustlandschap. In Nederland zijn dat met name de Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee en de Stichting Duinbehoud. Deze beide organisaties zijn lid van de EUCC, evenals tal van particulieren en terreinbeheerders. Ook in België heeft de vereniging tal van leden.

Deze brochure kwam tot stand door financiële bijdragen van:

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de Directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna (Nederland), het Wereld Natuur Fonds (W.W.F.), de Conservatoire du Littoral et des Rivages Lacustres (Frankrijk), de Royal Society for the Protection of Birds (Verenigd Koninkrijk) de Europese Commissie.

